

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Quatuor de verbo sententiæ, & quæ earum vera sit. Memb. 2.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

Verbum verò completur per passivum dictionem, quæ relatio est realis in Filio, ac Verbo diuino, significata per modum passionis: eamdemque appellant generationem passivam. Et quia Verbum ratione absoluti, quod includit, habet relationem rationis ad creaturas, vt explicatū est, Pater æternus generando, & producendo Verbum per intellectum; non solum dicitur dicere Verbum ipsum, sed etiam creaturas in Verbo, & vniuersum quicquid Verbo cognoscit.

DISPUTATIO VIII.

Verbum in rebus creatis verbum mentis distinguitur ab actu intelligendi & an sint idem dicere & intelligere.

MEMBRUM I.

Argumenta partis affirmantis.

In rebus creatis verbum ab actu intelligendi minimè distingui, probant Scotus, Durandus, Aureolus & alij, quos Capreolus in 1. d. 27. quæst. 2. refert. Primò, quia hoc est discrimen inter actionem immanentem & transeuntem, quòd per immanentem, quin potius ipsa est id vltimum, quòd producit: sed intellectio actus est immanens: ergo per intellectionem nihil producit ab ea distinctum, quòd verbum vocari possit, sed ipsamet est verbum. Minor & consequentia parent. Maior probatur, tum ex Aristotele 9. Metaphys. textu 16. expressè constituyente illud discrimen: id quòd etiam innuere visus est 1. Ethicorum cap. 1. tum etiam quia, quando per actionem aliquid producit, illud est nobilius ipsa actione, vt Aristoteles docet 1. Ethicorum cap. 1. in homine autem nihil est nobilius actione immanente intellectus & voluntatis: idè enim Philosophus 1. & 10. Ethicorum constituit felicitatem humanam, tam moralem, quam speculatiuam, in operatione intellectus & voluntatis, quòd præstantissima eorum omnium, quæ nobis insunt, & ad quæ cetera ordinantur, sint eiusmodi operationes, sit ergo, vt per actionem immanentem nihil aliud producat.

Secundò, per actionem sentiendi & volendi nihil aliud producit: ergo neque per actionem intelligendi, sed ipsa est verbum mentis.

Tertio, si intellectio foret actio, qua produceretur verbum, & verbum eam terminaret, sanè contradictio sequeretur, si quis intelligeret, & verbum non proferret: haud secus atque si agens aliquid calefaceret, & calorem non produceret: consequens autem est falsum, non solum quia Filius & Spiritus sanctus in diuinis intelligunt, & non producant Verbum (aliàs generarent filium sicut Pater, quòd est hæreticum) sed etiam, quia beati intuentes diuinam essentiam & Angeli cognoscentes propriam substantiam non producant verbum: ergo intelligere non est actio, qua producat verbum, sed ipsamet est verbum mentis.

Quartò, si per actum intelligendi produceretur verbum, intelligentia, & non memoria fecunda, produceret verbum, quòd est contra Augustinum multis in locis, in quibus nomine, intelligentia, mentem intelligit, vt iam actu intelligit: nomine verò, memoria fecunda, eundem intellectum, vt prius natura, quam intelligat, est in actu primo per speciem intelligibilem, aut aliquid, quòd concurrere possit ad actum intelligendi instar speciei intelligibilis.

Quintò, si Verbum esset species expressa obiecti producta per actum intelligendi & ab eo distincta, cum sit eiusdem speciei cum specie impressa, & eiusdem obiecti, sanè duo accidentia eiusdem speciei, & de eodem obiecto, essent simul in eodem subiecto, quòd est absurdum.

Sextò, expressa obiecti species non est necessaria ad intelligendum: ergo admittenda non est, vt sit verbum. Consequentia est manifesta: antecedens verò probatur, quia si esset necessaria, certè intellectus affectus iam specie impressa obiecti esset adhuc in potentia essentiali ad intelligendum, quòd est absurdum. Sequela probatur, quia tunc aliquid dicitur esse in potentia essentiali, quando non solum est in potentia ad operationem, sed etiam ad formam ei operationi necessariam.

Septimò, si intellectio esset actio, per quam produceretur terminus, fieri non posset, vt perciperetur intellectio, quin simul perciperetur terminus illius, sicut fieri nequit, vt intelligatur calefactio, quin simul intelligatur calor, qui per eam producat: sed nullum videtur esse absurdum, quòd percipiatur intellectio, nullo interim percipito termino per eam producto: ergo intellectio non est actio, per quam verbum tamquam terminus producat.

MEMBRUM II.

Quatuor de verbo sententia, & quæ earum vera sit.

Circa hanc disputationem videnda sunt, quæ diximus quæst. 12. articulo 2. disputat. 1. Prætermissa verò opinione Aureoli asserentis, verbum esse ipsam rem intellectam, quæ existit à parte rei, vt tamen apparet in anima. Quatuor sunt de verbo, & de ipsius distinctione ab actu intelligendi sententia celeberrime.

Prima est Durandi in 1. dist. 27. quæst. 2. asserentis, verbum non esse aliud, quàm actum intelligendi. Rationes verò, quibus id probat, sunt quædam ex iis, quas paulò ante fecimus. Addit verò, mente dicere, actionem nullam, qua verbum, producat significare, sed esse ipsummet verbum, & intelligere. Dicere namque mente non est aliud, vt vult Durandus, quàm mente loqui: hoc autem idem est ac habere in se verbum mentis, atque intelligere, quæ idem profus apud eundem autorem sunt.

Secunda sententia est Scoti in 1. dist. 27. quæst. 1. quæ sequens conclusio cõteinebit. Verbum re ipsa & ratione sua formali nõ est aliud, quàm intelligere: dicere verò est actio distincta ab intellectu, per quã intellectio ipsa, ac verbum producit. Priorem partem conclusionis, in qua cõuenit cum Durando, probat, sicut Durandus, nonnullis rationibus ex his, quas in principio disputationis huius proposuimus.

Pro intelligentia verò posterioris sciendum est, apud Scotum (vt ex 1. sententiarum dist. 3. quæst. 6. in tribus quæstionibus, quæ ad finem huius quæstionis mouet, est manifestum) intelligere, sentire, velle, & id genus alia, non esse actiones propriè loquendo: non solum si actio sumatur pro illa, quæ procedit à contrario in contrarium, & quasi opponitur actioni perficienti, quo pacto Aristoteles 2. de anima affirmat, sentire, & intelligere non esse actiones: sed etiam si sumatur actio late, vt complectitur productionem cuiuscumque rei, atque omnem actionem, qua vel solum perficitur subiectum, vel aliquid amittit. Ait namque Scotus, sentire, intelligere, & velle, esse qualitates primæ speciei, non verò actiones propriè loquendo: appellari tamen actiones

actiones immanentes propter similitudinem, quam habent cum actionibus propriè dictis: id quod explicat in hunc modum.

Tres, inquit, sunt proprietates actionis propriè dictæ. Prima, ut quamdiu est, pendat ab agente, eo modo quo lumen, quamdiu durat, dependentiam habet à corpore lucido, à quo procedit. Secunda, ut sit tamquam in subiecto in re aliqua, in qua suscipiatur. Tertia, ut sit alicuius termini, qui per eam producat, & esse accipiat. Quoniam verò actibus sentiendi, intelligendi, & volendi non convenit tertia proprietates actionis propriè dictæ, non sunt actiones propriè loquendo: dicuntur verò actiones minùs propriè, propter convenientiam, quam cum actionibus propriè dictis in duabus prioribus proprietatibus habent.

Quòd si quis obiciat Scoto, eiusmodi actiones habere terminum: quippe cum per intellectiōem & volitionem producantur multi habitus, qui sanè termini sunt eiusmodi actionum: negat antecedens. Ad probationem verò respondet, habitus, qui per intellectiōes & volitiones producuntur, non comparari ad intellectiōes & volitiones tamquam terminos ad actiones, per quas producuntur, sed tamquàm effectus ad causas, principiave efficientia, à quibus emanant per distinctam actionem: eo modo quo calor, productus ab igne in aquam, comparatur ad calorem existentem in igne tamquam ad causam, principiumve efficiens instrumentale, à quo procedit per actionem calefactionis, quæ est eadem cum calore in aquam inducto. Deinde probat id Scotus, quia nulla actio potest esse in rerum natura sine suo termino: eiusmodi autem intellectiōes & volitiones esse possunt, quin per eas habitus producantur: ergo non sunt actiones, quibus producitur habitus, sed principia efficientia, à quibus per actionem mediam aliquando emanant. Maior inde est manifesta, quòd neque diuina potentia esse potest calefactio, quin per eam producat calor. Minor verò probatur, tum quia quando habitus est perfectè generatus, actus, etiam si intensus sit, nihil habitus producit: tum etiam quia, quando actus est valde remissus, & vel adest contrarius habitus, vel is, qui erat producendus, erat iam intensior in eodem subiecto, nullus habitus generatur.

Ex dictis infert Scotus, cum intelligere & verbum non sit actio propriè dicta: & tamen intellectus, dum intelligit, mutetur, quippe cum aliter se habeat, quam se haberet antequam intelligeret, concludendam esse aliquam actionem propriam, per quam mutationem subeat, & per quam intelligere & verbum accipiat esse: hæc autem, inquit, non est alia, quam elicere, seu producere intellectiōem & verbum. Cuius verò dicere mente nihil aliud sit, quam elicere, & producere verbum, sit, inquit, ut dicere non sit intelligere, sed sit elicere intellectiōem, quæ actio distinguitur ab intellectiōe: siquidem est ipsa intellectiōis verbique productio.

Inter hæc dicta Scoti primum placet, dum asserit, de ratione actionis esse, ut per eam aliquid producat, Neque enim intelligere unquam potui, quo pacto aliquid sit actio, & nullius rei productæ sit actio, & quòd aliquid agat, & nihil actione sua producat, & agat. Quare id mihi penitus cum Scoto persuadeo, per omnem actionem semper produci aliquid, quo ipsa terminetur.

Illud deinde probatur, quòd affirmat, actus potentiarum ex quibus generantur habitus, non esse ipsos habituum partus & productiones, sed principia efficientia, à quibus habitus per actionem intermediam emanant. Moueatur autem primò propter argumentum Scoti paulò ante positum. Secundò,

Molina in D. Thom.

quoniam actio est idem re cum termino, ut statumus 3. Physicorum: actus autem, qui habitum generat, ab eo re ipsa distinguitur. Id quod vel inde patet, quòd assensus conclusionis, sicut etiam quicquid alius intelligendi actus, est idem re cum verbo, quòd producit, ut statim ostendimus: & tamen inter verbum & habitum constat esse reale discrimen. Accedit tertiò, quòd Deus se solo potest inducere habitum in quamcumque potentiam, quin ipsa operetur: sed tunc actio, qua produceretur habitus, esset idem re cum habitu: ergo quando per actum potentia producitur habitus, actio, quæ est ipsius productio, non est ipsa actus potentia, cum is distinguitur re ab habitu: sed est ipsa actus habitus, ut emanans à tali actu tanquam à principio efficiente instrumentòque potentia. Reliqua, quæ in opinione Scoti continentur, statim examinabuntur.

Tertia sententia, quæ in duas alias, ut videbimus, diuiditur (quæ causa fuit, cur supra dixerim, quatuor esse sententias de verbo celebriores) hæc conclusione continetur. Verbum est conceptus atque imago expressa obiecti, producta per actum intelligendi, atque ab eo distincta: dicere verò non est aliud, quam intelligere, per quòd producitur verbum ac imago expressa. Conclusio hæc est D. Thomæ hoc loco illis verbis quæ in calce disputationis primæ retulimus. Idè apertius docet de potentia Dei q. 8. art. 1. ubi ait: *Conceptio intellectus & verbum distinguitur ab actu intelligendi, quia conceptio consideratur ut terminus actionis, actus autem intelligendi ut actio, quæ ad conceptionem terminatur. &c.* Idem asserit pluribus aliis in locis, quæ refert Capreolus quaest. 2. citata art. 1. Eandem conclusionem complectuntur non solum sectatores omnes D. Thomæ, sed etiam plerique alij. Quòd si D. Thomas verbis citatis solum exprimit verbum distingui ab actu intelligendi tamquam terminum ab actione, per quam producitur, virtute tamen simul asserit, dicere mente, non esse aliud, quam intelligere, per quòd producitur verbum: omnes namque conveniunt, dicere mente, esse actionem per quam verbum generatur.

Perfpice ergo discrimen inter tres opiniones relatas. Durandus existimans actum intelligendi non terminari ad quippiam aliud, cuius sit productio, asserit, actum intelligendi esse verbum, non verò aliquid per actum intelligendi productum. Credens præterea actum intelligendi per nullam aliam actionem, sed seipso produci, consequenter asseruerat, dicere mente, neque ab actu intelligendi: neque à verbo distingui, sed hæc tria idem profus esse. Scotus verò sibi persuadens, intellectiōem non esse actionem, sed qualitatem, affirmat, sicut Durandus, intellectiōem esse verbum. Existimans tamen non posse produci per seipsam, eò quòd sit qualitas, sed per quamdam aliam actionem propriè dictam, quæ sit de genere actionis, aut quasi (ut ait) quæ vocat elicere intellectiōem, consequenter asserit, dicere mente, esse elicere intellectiōem, distinguique ab intellectiōe & verbo. At verò D. Thom. verissimè arbitratus, intellectiōem esse actionem per quam producitur conceptus, seu imago expressa rei, quæ intelligitur, nosque intelligere per intellectiōem tamquam per actionem, per conceptum verò ac imaginem expressam tamquam per terminum productum, eo pacto quo paries fit albus per albefactionem tamquam per actionem aut passionem, & per candorem tamquam per terminum productum per albefactionem, consequenter affirmat, conceptum seu imaginem expressam esse verbum distinctum ab actu intelligendi, actum verò intelligendi esse dicere ac proferre ipsum

Verbum creatum est imago expressa obiecti per actum intelligendi producta, ab eo quæ distincta. Opinio D. Thomæ.

Discrimen inter opiniones relatas.

D. Thomæ sententia præfertur aliis hoc membro explicata.

verbum mentis. Ac sanè opinio hæc verissima & consonantissima est rationi, colligiturque satis ex iis, quæ diximus quæst. 12. art. 2. & ex impugnatione cæterarum opinionum.

Durandi opinio refertur.

Durandi opinio sufficienter impugnatur ea ratione, quæ colligitur ex dictis Scoti. Etenim vel actus intelligendi est actio, vel non. Si est actio: ergo per eam aliquis terminus producitur, neque alius, quàm verbum & imago expressa obiecti: quo fit, ut actus intelligendi non sit verbum, sed actio ad verbum terminata. Si non est actio: ergo est quid productum, aut comproductum per aliquam actionem: quicquid enim reale incipit esse, sanè vel productum est, vel comproductum: implicat verò contradictionem aliquid esse productum aut comproductum, & tamen per nullam actionem & productionem: quare eiusmodi actio, per quam produceretur intellectio (quæ apud Durandum est verbum) erit generatio verbi, cuius oppositum Durandus asserit.

Scoti opinio conuelliuntur.

Contra opinionem verò Scoti licet argumentari in hunc modum. Intelligere est vera actio: ergo per eam producitur aliquis terminus: non alius, quàm imago expressa ac verbum: ergo verbum non est intellectio, sed quid genitum per intellectioem: intellectio verò est ipse verbi partus: quippe cū apud Scotum, reliquosque Doctores, elicere actionem, per quæ producitur verbum, sit dicere. Primum antecedens probatur ex Aristotele 9. Metaphys. ac alibi sæpe, ubi expressè affirmat, intelligere esse actionem immanentem, atque ex communi omnium consensu, qui non solum idè asserunt, verum etiam addunt, vocabulo, *intelligere*, vitalem actionem significari. Neque satisfacit responsio Scoti, nempe, *intelligere*, aut *velle*, appellari ab Aristotele & à cæteris Philosophis actiones immanentes, non quod veræ actiones sint, sed quod imitentur veras actiones in dependentia ab agente quoad conseruationem, & in receptione in aliquo subiecto. Non, inquam, satisfacit hæc responsio, quia similiter lumen, & passio, in ratione passionis, cæteraque accidentia, quæ, ut conseruentur, pendunt à suis causis efficientibus, dicentur actiones: quippe cū dug illæ affectiones illis sint cum actionibus propriè dictis communes: cū ergo nullus sanæ mentis concesserit, lumen, passionem, in ratione passionis, & cætera accidentia, quæ, ut conseruentur, pendunt à suis causis efficientibus, actiones esse, sit, ut intelligere & velle non illa ratione ab Aristotele, cæterisque Philosophis actiones dicantur, sed ea potius, quod sint veræ actiones de prædicamento actionis, per quas terminus aliquis producatur. Confirmari autem id potest ex 10. Ethic. 3. ubi Philosophus: *Neque enim, inquit, operationes virtutis sunt qualitates, neque felicitas ipsa (subintellige) est qualitas.*

Caietanus & Torres Scoti opinionem quo pacto referant.

Caiet. & Torres hoc loco aliter referunt opinionem Scoti. Inquiunt enim, illum constituere in intellectu duplicem actum secundum, vnum qui sit operatio, alterum, qui sit productio verbi: intelligereque apud Scotum, esse actum secundum, qui est operatio: dicere verò esse actum secundum, qui est productio verbi. Addunt præterea, Scoti affirmare, utrumque actum emanare immediatè ab intellectu in actu primo (hoc est, affecto specie intelligibili obiecti, aut obiecto ipso cum eo concurrente in ratione speciei intelligibilis) prius tamen emanare ab eo intelligere, quàm dicere, seu producere verbum. Hanc asserunt esse opinionem Scoti, quam impugnat Caiet. argumentando ad hominem, ex quodam alio dicto eiusdem Scoti in 2. dist. 1. quæst. 1. artic. 3.

Si tamen Scotus legatur attentè, certè compe-

rietur, nihilominus asseruisse de verbo, *dicere*, atque *intelligere* creato, sed id solum quo nos paulò antè retulimus. Nempe, dicere esse elicere intellectioem, esseque prius natura intellectioem ipsa, eo pacto, quo cæteræ actiones veræ priores sunt suis terminis, ut ex iis, quæ in dist. 3. quæst. 6. in tribus quæstionibus, quæ eo loco excitat, est manifestum. Nam ferè in vltimis verbis illius quæstionis in responsione ad tertium docet, intelligere esse terminum huius, quod dico, elicere & producere intellectioem, elicereque intellectioem, esse veram actionem immanentem, per quam producitur intellectio: intelligere verò non esse actionem propriè, sed dici actionem æquiuocè, esseque terminum actionis propriè. Et dist. 27. quæst. 1. ubi explicat quid sit verbum creatum, remittit lectorem ad ea quæ dist. 3. quæst. 6. docuerat.

Verum tamen est, Scotum in 1. dist. 2. quæst. vltima §. *Obicitur contra istam deductionem*, constituere duos illos actus, quos refert hoc loco Caietanus, atque eo ordine, quo eos Caiet. eo refert: tamen non loquitur de intellectu creato, neque de productione verbi creati, sed de intellectu diuino, & de productione Verbi diuini. At enim, *ab intellectu Patris in actu primo* (id est, concurrente ipsomet Patre, illiusve essentia in ratione obiecti, atque speciei intelligibilis) emanare duplicem actum: vnum ab intellectu Patris, quæ est intellectus Dei, qui quidem actus est intelligere commune tribus personis diuinis, & est operatio, non tamè productio: quippe cū per eum nihil producatur, quod sit reipsa distinctum à Patre: alterum ab intellectu Patris, quatenus Patris est præcisè, qui est productio & generatio Verbi diuini distincti re à Patre, à quo producitur. Atque hunc actum ait, esse dicere Patris, quia est productio Verbi: priorem verò illum alium non esse dicere, quia per eum non generatur Verbum. Cū enim commune sit tribus personis diuinis, si esset dicere, per eumque Verbum produceretur, profectò tres personæ diuinæ dicerent ac producerent Verbum, quod nulla ratione est dicendum. Opinio itaque Scoti eo loco est, ab intellectu Patris in actu primo emanare immediatè duplicem actum. Vnum, qui est intelligere essentiale, cōmunèque Patri cum reliquis personis diuinis. Atque hunc actum non esse productionem, eo quod per eum nihil prodeat reipsa distinctum à producente, ut in sequentibus erit amplius manifestum. Alterum verò proficisci, qui est generatio & productio Verbi diuini, estque à solo intellectu Patris, ut Patris, & idcirco est proprius actus Patris: appellaturque, ut dicere, tum etià intelligere notionaliter, quia præsupponit, & quodammodo includit intelligere essentiale, & addit habitudinem producētis per intellectum ad productum per intellectum, per quam completur ratio generationis actus, atque dicētis ad Verbum æternum dictum, ut in sequentibus erit manifestum. Quia verò essentia, quæ conueniunt Deo, ut Deus est, nostro intelligendi more præcedunt notionalia, quæ sunt propria personis diuinis, ait Scotus, ab intellectu Patris prius, nostro modo intelligendi, emanare intelligere essentiale, quàm dicere & producere Verbum diuinum. Opinio hæc Scoti, de huiusmodi duplici actu intellectus Patris, vera est ac amplectenda. Reuertamur tamen ad tertiam opinionem de verbo, quam solam veram esse iudicauimus, examinemusque duas opiniones, in quas dicebamus eam diuidi.

Sciendum itaque est, inter existimantes verbum esse conceptum, atque imaginem expressam productam per actum intelligendi tamquam per actionem,

Longè alia fuisse obiectum Scoti sententia.

Intelligere essentiale Patris & dicere in quo differt.

Verbum creatum re ipsa distinctum à producente.

ab actu intel-
ligendi.
Opinio Ferrar-
iensis affirmans.

vt defendatur
a Torre.

Verbum di-
stingui for-
maliter tan-
quam ab actu
intelligendi,
quoniam sen-
satur.

Approbat
huius senten-
tia.

Discrimen
Ferrariensis
exceptatum
vitiatur.

Torres impu-
gnatur.

actionem, esse non parvam controuersiam, vtrum
verbum re distingatur ab actu intelligendi: an ve-
rò solum ratione formali. Ferrariensis i. cōtra gen-
tes, cap. 53. cenfer, distingui re. In eadem senten-
tiam inclinant Caietanus hoc loco, & Capreolus in
1. dist. 27. quaest. 2. Torres etiam hoc loco disput. 4.
par. 1. & 2. hanc putat probabiliorē sententiam, &
D. Thomae consonantiorē. Aliter tamen eam de-
fendit ac Ferrariensis. Ait namque, solutionem huius
quaestionis pendere ex solutione huius alterius,
vtrum actio sit in agente, an in patiente tamquam
in subiecto. Ac quod ad hanc posteriorem quaestio-
nem attinet, arbitratur, in productione cuiusque
effectus dari duplicem actionem. Vnam improprie
dictam, quae sit idem re cum effectu, ab eo tamen
distincta formaliter. Hanc dicit esse in patiente tam-
quam in subiecto, de hacque locutum Aristotelem
3. Physicorum, dum docuit, actionem & passionem
esse idem re, esseque in patiente tamquam in sub-
iecto. Huiusmodi namque actio est ipsemet effe-
ctus, vt ab agente. Alteram dari arbitratur proprie
dictam, quae sit idem re cum principio efficiente
quo agens agit: vt actionem proprie dictam, per
quam ignis calefacit aquam, dicit esse idem re cum
calore ignis, à quo emanat calor in aquam.

Quod ergo ad priorem quaestionem attinet, af-
firmat, actionem proprie dictam, per quam intel-
lectus intelligit, ac producit verbum, esse idem re cum
intellectu: distingui verò re à verbo: eò quod hu-
iusmodi actio non sit aliud quam intellectus, vt ab
eo emanat verbum. Actionem autem improprie di-
ctam per quā intellectus intelligit ac producit ver-
bum, putat esse idem re cum verbo, distinguique
ab eo formaliter, eò quod non sit aliud, quam ip-
summet verbum, vt emanans ab intellectu. Hanc
suam sententiam non aliter probat, quam adductis
quibusdam testimoniis D. Thomae, in quibus asse-
rere videtur, actionem esse idem re cum principio
efficiente, ac proinde distingui re à termino produ-
cto. Argumenta quoque Ferrariensis non refero,
quoniam facile ex dicendis soluentur.

Alij, de quorum numero sunt Victor & Sorus,
affirmant: omnem vniuersam actionem esse in pa-
tiente tamquam in subiecto, esseque idem re cum
termino, verum ab eodē distingui formaliter. Qua-
re cum intelligere sit actio, per quam producit
verbum, verbumque sit terminus intellectiois, af-
fuerant, intelligere & verbum esse idem re: distin-
gui verò inter se formaliter: quemadmodum cale-
factio & calor per eam productus, sunt idem re, &
formali discrimine differunt. Hæc sententia est no-
bis amplectenda, quam satis credo ostendimus 3.
Physicorum, dum de motu esset sermo.

Nec satisfacit, quod Ferrariensis loco citato ait,
disparem scilicet esse rationem de motu compara-
tione termini, & de intellectu cōparatione verbi
terminantis: eò quod, vt ait: *Motus sit actus imperfecti
atque existens in potentia, ideoque inconueniens non
est, quod idem re sit cum suo termino: intellectio verò sit
actus perfecti atque existens in actu, eaque de causa
necesse non sit, vt sit idem re cum suo termino.* Non, in-
quam, satisfacit discrimen hoc Ferrariensis. Etenim
illuminatio, ceterarumque alterationes, quæ fiunt in
instanti, non distinguuntur re à suis terminis, esto
non habeant adiunctā rationem motus: quare quod
actio coniungatur, vel non coniungatur cum ratio-
ne motus, impertinet est, vt sit, aut non sit idem re
cum suo termino.

Illud etiam, quod Torres affirmat, duplicem sci-
licet esse actionem in productione cuiusque effe-

ctus, alteram propriam, & alteram impropria, com-
mentitium est sanè, & absque vlla necessitate enti-
tates multiplicat, principiumque efficiens cum actio-
ne confundit. Etenim in igne, quando calefacit a-
quam, non datur aliquid præter principium efficiens,
à quo inducitur calor in aquam: neque actio ignis
est calor ignis, qui est principium efficiens. Sanè si
calor in igne existens esset actio, per quam calefa-
ceret aquam, antequam ab eo emanaret calor in
aquam, diceretur aquam calefacere, quod est aperte
falsum. Actio ergo ignis non est aliud, quam emana-
tio caloris ab igne in aquam, quæ sanè non est ali-
quid existens in igne, sed in aqua: aliàs quando crea-
tura de nouo creatur à Deo, emanatio ipsa esset
actio in Deo, ei de nouo adueniens, quod nullo mo-
do est concedendum.

Obicitur aliquis aduersus hæc dicta, si quæ-
admodum per calefactionem producit calor, ita
per actum intelligendi produceretur verbum, sanè
sicut producto calore cessat calefactio, sic producto
verbo in primo instanti vnius horæ, in qua tota rem
aliquam intelligimus, cessaret intellectio, ac proinde
in reliquo illius horæ spatio intelligeremus rem per
verbum sine intellectu, quod esse non potest: vt
enim contradictionem implicat calefacere sine ca-
lefactione, ita contradictionem inuoluit, intelligere
sine intellectu.

Ad hoc argumentum neganda est similitudo: li-
cèt enim calor & verbum in eo conueniant, quod
vtrumque est terminus actionis, per quam produ-
citur: differunt tamen in hoc, quod calor pendet
solum vt fiat, non verò, vt conseruetur ab actione
per quam producit, eaque de causa producto ca-
lore, cessanteque actione, manet calor productus:
at verò verbum habet non modò generationem,
sed conseruationem etiam ab intellectu: pen-
dentem, eo modo, quo lumen pendet ab illumina-
tione: eaque de causa producto verbo in primo
instanti horæ, in qua tota rem aliquam intelligimus,
non cessat actus intelligendi, quo generatur, imò
perseuerat, cessanteque actione, cessat definitque
esse verbum, non secus ac cessante illuminatione
desinit esse lumen.

MEMBRUM III.

Qua sit necessitas constituendi verbum.

Superest examinanda præcipua difficultas huius
disputationis, nempe, quanam sit necessitas con-
stituendi verbum mentis præter actum intelligen-
di, & speciem intelligibilem. Caietanus hoc loco,
Capreolus in 1. dist. 27. quaest. 2. Ferrariensis primo
contra gentes, cap. 53. & lib. 4. cap. 13. Torres hoc
loco disputat. 5. & disput. 3. prope finem, & quidam
alij respondent. Necessitatem constituendi verbum
ac imaginem expressam esse, quia ad cognoscendum
necessaria est presentia obiecti, vel in se, vel in ali-
qua sui imagine & similitudine, vt obiectiue ter-
minet actum cognoscendi: quare cum intellectus
& phantasia indifferenter cognoscant res presentes
& absentes, existentes aut non existentes: sit, vt in
his potentiis concedenda sit species expressa, quæ
obiectiue, tamquam quid immediatè cognitum,
terminet notitiam, sitque ratio cognoscendi obie-
ctum, cuius est imago expressa: obiectum namque
ipsum, cum sapè nō sit presens, terminare non po-
test immediatè talem cognitionem: neque verò id
potest habere species impressa, cum solum concur-
rat efficienter ad cognitionem eliciendam. Vnde,

I i 4 inquit,

Actio tran-
siens non est
in agente, sed
in passo, vt
in subiecto.

Obicitur.

Soluitur.

Verbum vt ab
intellectione
pendeat.

Caiet. & quo-
rumdam alio-
rum opinio.